

על חשיבותה של קריאה משותפת עם ילדכם בספרונים של סדרת "אני קורא"

מבוא

מטרת המאמר שלפניכם כפולה: גם להדגיש לכם את החשיבות הרבה שיש לכם כשותפים לבית הספר בתהליך רכישת אוריינות הקריאה של ילדכם, וגם להציג לפניכם את המרכיבים הסמויים מהעין שילדכם אמור לשלוט בהם בשלב המעבר שבין קריאת מילים לקריאת סיפורונים. לשם כך בחרנו להביא לפניכם מידע עדכני על אוריינות הקריאה כיום, כפי שמגדירים אותה חוקרים ואנשי חינוך. מידע זה הוא הבסיס לתוכניות הלימודים שמשרד החינוך מפתח ובתי הספר מחויבים לנהוג על פיהן. כל זאת במטרה לאפשר לילדכם, כבר בסיום כיתה א', לקרוא בהצלחה טקסטים מודפסים, טקסטים חזותיים (תמונה, ציור ואיור) וטקסטים אלקטרוניים, במחשב ובטלוויזיה.

אוריינות הקריאה, למה הכוונה?

קריאה מוגדרת כיום באופן שונה מבעבר - לא פענח והבנה בלבד, אלא הגדרה רחבה יותר, חלק מהמונח "אוריינות". המונח המקובל היום הוא "אוריינות קריאה", ופירושו: "התלמיד יכול להבין, להשתמש ולהפעיל שיקול דעת והערכה בטקסטים כתובים כדי להשיג את מטרותיו, לפתח את הידע ואת הפוטנציאל שלו, ולהיות חלק מהחברה (אצל מברך, 1102, על פי פיזה). כדי שיוכל לעשות את כל האמור לעיל, מובן שעליו לשלוט בבסיס הקריאה - להיות מסוגל לפענח ולהבין את הכתוב, כפי שהכותב-המחבר התכוון אליו. שליטה בבסיס הקריאה היא ראשונית בלבד (כמו היכולת הראשונית של ילד לפסוע כמה פסיעות ברצף, שהיא בסיס להליכה בטוחה של רצף צעדים, המכוונת להגיע למטרה).

בנוסף, מדגיש המחקר העדכני כי רכישתה של אוריינות הקריאה אינה תהליך התפתחותי טבעי (כמו רכישה ראשונית של שפה) אלא היא תלויה תרבות, דהיינו תלויה התנהגות הבית והסביבה, כפי שהיא מתבטאת בשגרת היומיום (נראה כי נוכל לראות את חשיבותה של הקריאה המשותפת הנהוגה בבית מילדות, כמו התנהגויות שגרתיות אחרות: הנוהל של אכילה משותפת וצפייה משותפת בטלוויזיה). למעשה, תפקידה הראשוני של הסביבה התרבותית הביתית היא להקנות אהבה לקריאה ולהבנות הרגל של קריאה משותפת, קריאה עם אבא ואמא. הרגל שחשוב שיימשך, ורק סוג הספרים ישתנה.

הגדרה עדכנית זו, המרחיבה את מושג אוריינות הקריאה הרבה מעבר לפענח ולהבנה, נובעת מהעולם האורייני שאנו חיים בו כיום. מטרתה ליצור תנאי למידה שיתאימו את יכולת אוריינות הקריאה של כל תלמיד לצרכיו העתידיים בעולם המתקדם של היום. עולם שבו "כולם" משתמשים יום-יום במגוון צורות של הכתוב: טקסט מודפס, טקסט חזותי וטקסט אלקטרוני, ולמטרות מגוונות: אישיות, חברתיות וכלכליות.

מתי כדאי ומתאים להשתמש בספרונים ולשם מה?

הספרונים נועדו לסייע לילדכם לעבור בהצלחה את "קו התפר" בין קריאת מילים לקריאת סיפור. זהו שלב חשוב מאוד ברכישת שליטה באוריינות הקריאה. כדי להשיג את המטרה הזאת, על ילדכם לשלוט בשלבים המוצגים כאן:

1. זיהוי מדויק ואוטומטי של חלקיה של כל מילה כתובה ברצף הנתון. תהליך זה מכונה בלשון המורים והחוקרים "פענוח", והוא הידע הפורמאלי הבסיסי הנחוץ לקריאת מילה. היכולת "לצרף" לפי הסדר הנכון את צלילי המילה המפוענחת היא יכולת ביצועית שנרכשת, כמו כל יכולת ביצועית, אחרי אימון רב, שבית הספר אחראי לו. ידע זה הוא חלק חשוב ברכישת הכשירות לקריאת מילים. לדוגמה: כדי לקרוא נכון את המילה המנוקדת "מתנה", על הילד להגות במדויק וברצף את כל חלקיה, כשבמקביל הוא "יודע" את הפירוש שלה (בעזרת המילון הקיים בזיכרונו).

2. זיהוי סימני פיסוק והכרת משמעותם של אלה הנדרשים לקריאת משפט: נקודה, פסיק וסימן שאלה.

3. ידע כללי על מרכיביו של סיפור: רקע (איפה מתרחש הסיפור), גיבורים (שניים לפחות), אירועים (שניים לפחות) ו"פאנץ' ליין" (משהו שבשבילו כדאי להתאמץ ולהשקיע).

חשוב לדעת!

הקריאה של ילדכם צריכה להיות ללא מאמץ. לכן שימו לב להנחיות, הציגו לילד את הדמויות ו"קראו" איתו את האירועים. לאחר מכן הוא יוכל לקרוא את הטקסט, בשילוב פענוח והבנה, ולהגיב עליו בדרך מתאימה לתוכן - בצחוק או בכל דרך אחרת שהוא יחווה איתכם. וכן, חשוב מאוד לחזור ולקרוא את אותו הסיפור עוד ועוד פעמים - כדי "לצלם" ולזכור מילים שלמות, כדי לרכוש ביטחון וקצב ומהירות מתאימה.

חשוב לזכור!

יש ברכישת הקריאה משום פלא, שחוזר ומתרחש, וכשהוא מצליח אנחנו שוכחים שזהו תהליך מורכב מאוד של תרגום רצף של סימנים בקבוצות ובשורות לסיפור מעניין. חיים באר, בספרו "חבלים" (8991), מספר: "...בסופו של דבר, אמא היא שעשתה את הלא ייאמן (גילוי הקשר שבין האותיות - הסימנים המוזרים - למשמעות)... זה היה בשבת, בשעות אחרי הצהריים... היא ישבה לצדי. בידה האחת חיבקה אותי ובאחרת החזיקה את 'רובינזון קרוזו', שכבר ידעתי בעל-פה, וקראה בו, כדרכה, לאט ובהטעמה. ופתאום ניתקה רכבת המילים ממקומה והתחילה לנסוע. הנס התחולל. 'אני יודע לקרוא, אני יודע לקרוא', קראתי וקפצתי מספה לספה, מדלג מעל הרווח שביניהן."

אתם מוזמנים "לאפשר לרכבת לנוע", בקצב ובכיוון המתאימים לילדכם. הספרונים נועדו לסייע לכם בכך. למעשה, הכנסת ילדכם לעולם הקריאה היא דרך המלך לקידום ולפיתוח של ילדים אוהבי דעת, משכילים, אוהבי קריאה ויודעי קריאה.

למתעניינים

* בין אוריינות הקריאה לחשיבה ולשפה מתקיימים כל הזמן יחסי גומלין, כשכל שותף תורם ומרוויח, וכולם יחד מעלים את רמת הידע של הקורא בתחומים שהוא מעוניין להכיר ולדעת.

* אוריינות הקריאה כוללת למעשה את המפתח לשלושת התחומים האלה:

א. העלאת רמת ההבנה של הקורא ביחס לכתוב, כפי שהתכוון אליו הכותב.

ב. העלאת רמת התגובה המושכלת של הקורא לכתוב, מתוך היבט אישי.

ג. רכישת מידע חדש ומורכב, הכולל רעיונות, מצבים, מקומות, שמות ואירועים וכו' והביטוי שלהם בשפה: מילים, מונחים וביטויים לשוניים.

כדי שהגדרה זו אמנם תתאים לכל קורא בכל גיל, גם לקורא המסיים את שלב רכישת הקריאה, גם לקורא התלמיד בבית הספר היסודי ובתיכון, כמו גם לבוגר הנדרש לקריאת עיתון, מאמר מקצועי וספר מעניין, על הקורא - בסיוע הבית, הסביבה החברתית ובית הספר - להרחיב את עולמות העניין והדעת. העמקת הידע שלו בשפה, במידע בתחומי התוכן השונים (במה שבבית הספר מכנים "מקצועות הלימוד") והעמקת תהליכי החשיבה שלו הם המפתחות שיאפשרו לו לערוך השוואות, לקשר בין סיבות לתוצאות ולהרחיב את יכולות הבקרה והערכת הכתוב מנקודת מבטו ואת ביטוייהן בכתב (בנייר או בשלל הכלים האלקטרוניים).

ולסיום, חשוב שנזכור כי כמו שקיימים הבדלים אישיים בין ילדים - בהתפתחות הליכה, דיבור ומשחק - והבדלים בין מבוגרים - ברכישת נהיגה וכו' - כך קיימים הבדלים אישיים ברכישת הקריאה. ולכן כדי שהשותפות ביניכם לילדכם תהיה חיובית ויעילה, אתם מוזמנים להאמין בהם ולראות בקריאה המשותפת הזדמנות לחוויה חיובית ברוח של משחק לקראת השגת המטרה. מבחינה מעשית, מפגש יעיל יכול להיות גם מפגש של עשר דקות. חשוב שיהיה זה מפגש שגרתי, שגם אתם וגם ילדכם תיהנו בו בצוותא.

בהצלחה

ד"ר מאירה איזנהמר

*אשמח לשמוע מכם, לענות על שאלותיכם ולהציע את עזרתי בתחומי המומחיות שלי: ייעוץ להורים והוראה מתאימה לילדים, ברצף שבין סיוע להוראה מתקנת.

Meira.eizenhamer@biu.ac.il

ביבליוגרפיה

באר, ח'. תשנ"ח. "חבלים". תל-אביב: עם עובד.

מברך, ז'. 1102. "אוריינות בקריאה על פי מבחן פיזה (ASIP)", ע' קורת וד' ארם (עורכות), אוריינות ושפה, יחסי גומלין, דו-לשוניות וקשיים. ירושלים: מאגנס.

קורת, ע' וארם ד'. 1102. "מבוא" ע' קורת וד' ארם (עורכות), אוריינות ושפה, יחסי גומלין דו-לשוניות וקשיים. ירושלים: מאגנס.